

NHÀ NƯỚC QUÂN CHỦ LẬP HIẾN Ở MỘT SỐ NƯỚC CHÂU PHI

*Kiều Thanh Nga**

Hiện nay ở châu Phi còn tồn tại ba nhà nước quân chủ lập hiến, đó là: Morocco và Lesotho. Quân chủ vốn là mô hình nhà nước truyền thống của châu Phi, ở đó quốc vương là người đứng đầu nhà nước, song do theo chính thể quân chủ lập hiến nên quyền lực được chia sẻ cho thủ tướng - người đứng đầu chính phủ. Mặc dù đều là thể chế quân chủ, nhưng sự ảnh hưởng dân chủ hoá chính trị đến mỗi nhà nước lại không giống nhau bởi hoàn cảnh lịch sử và điều kiện kinh tế - xã hội của mỗi nước có sự khác nhau rõ rệt.

1- Vương quốc Morocco

Vương quốc Morocco nằm ở phía Bắc châu Phi, với diện tích: 458.730 km², dân số năm 2007 khoảng 34 triệu người¹ Morocco vốn là xứ sở của người Beche, từng bị người Ả rập xâm chiếm và thống trị. Sang đầu thế kỷ XX, các thế lực cường quốc châu Âu đô hộ đất nước này (trong đó, Pháp và Tây Ban Nha đô hộ từ năm 1912). Năm 1956, Pháp và Tây Ban Nha đã thừa nhận nền độc lập của Morocco và tháng 8 năm 1957, Mohamed V lên ngôi vua cho đến năm 1961 ông mất và truyền ngôi cho

con trai là vua Hassan II. Vua Hassan II trị vì đất nước trong 38 năm. Đến năm 1999 ông mất và truyền ngôi cho con trai là vua Mohammed VI trị vì đến ngày nay².

Chế độ quân chủ ở Morocco là chế độ quân chủ lâu đời nhất trên thế giới, kéo dài hơn 1200 năm. Kể từ khi độc lập cho đến nay, đất nước này đã có 5 bản hiến pháp. Quốc vương là chỉ huy tối cao các lực lượng quân đội và chỉ đạo hội đồng bộ trưởng. Quốc vương lựa chọn thủ tướng và bổ nhiệm các bộ trưởng theo đề xuất của thủ tướng, chính phủ chịu trách nhiệm trước quốc vương và nghị viện. Ngoài vai trò chính trị cao nhất, quốc vương còn nắm giữ quyền hợp pháp tôn giáo với tư cách là người dẫn dắt các tín đồ và là con cháu của nhà tiên tri. Do vậy, hoàng cung vẫn là tác nhân chính trị trung tâm cả trong lĩnh vực an ninh lẫn chính sách kinh tế.

Hiến pháp năm 1996 của Morocco đã củng cố quyền của nghị viện và lập ra chế độ hai viện. Nghị viện bao gồm Viện dân biểu (gồm các đại biểu được bầu nhiệm kỳ 5 năm bằng phổ thông đầu phiếu trực tiếp) và Viện cố vấn (được bầu nhiệm kỳ 9 năm bằng phổ thông đầu phiếu gián tiếp). Morocco thông qua chế độ đa đảng chính trị, với khoảng 30 đảng phái hợp pháp.

* Viện Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông

Cuộc bầu cử gần đây nhất diễn ra ngày 27 tháng 9 năm 2007 đã mở ra triều đại thứ hai của Quốc vương Mohammed VI. Đây là cuộc bầu cử có số lượng cử tri thấp nhất trong lịch sử chính trị Morocco, chỉ có 37%. trong đó, Đảng PI giành được số ghế cao nhất: 52 ghế (chiếm 16%), PJD được 46 ghế (chiếm 14,15%), MP được 41 ghế (chiếm 12,62%), RNI được 30 ghế (chiếm 12%)³....

Hiện nay, Morocco là thành viên của một số tổ chức quốc tế và ủng hộ mạnh mẽ cho nhân quyền. Hiến pháp Morocco đảm bảo rằng tất cả phụ nữ và nam giới đều có quyền bình đẳng trước pháp luật, đảm bảo quyền tự do hoạt động, ý kiến, diễn đạt, liên kết... Mọi công dân đều có quyền được đóng góp công sức để xây dựng và bảo vệ đất nước.

Tuy nhiên, vai trò của nền dân chủ trong việc đảm bảo sự tự do ở Morocco vẫn bị giới hạn trong nguyên tắc của chế độ quân chủ. Chính vì vậy, yêu cầu về cải cách dân chủ nhằm tăng vai trò của nền dân chủ ở Morocco đã được Quốc vương Mohammed VI thực hiện bắt đầu từ năm 1999 khi ông lên ngôi vua. Cuộc cải cách đã đưa đến cuộc bầu cử nghị viện năm 2002, cuộc bầu cử mà các quan sát viên địa phương cho rằng là công bằng và tự do⁴. Bên cạnh đó, vấn đề nhân quyền và cải cách ở Morocco cũng được chú trọng với việc thành lập Ủy ban hoà giải và công bằng (Equity and Reconciliation Commission - IER) để giải quyết việc lạm dụng tên gọi của nhà nước - chế độ quân chủ. Với những kết quả đã đạt được trong cải cách dân chủ của Morocco, tháng 2 năm 2007, Trung tâm nghiên cứu quốc tế và chiến lược đã xuất bản một nghiên cứu có tên: "*Viện trợ nước ngoài và cải cách Ả-rập: Các bài học của Morocco*"⁵. Trong nghiên cứu này, Morocco đã cung cấp những kinh nghiệm thực tế về cải cách kinh tế và chính trị, qua đó Morocco khẳng định các nước khác trong thế giới Ả-rập có thể thực hiện cùng một

lúc cả hai công cuộc cải cách. đó là: cải cách kinh tế và cải cách chính trị.

Như vậy, chế độ quân chủ ở Morocco là một chế độ truyền thống lâu đời và đóng một vai trò pháp lý trọng yếu. Do vậy, thể chế này là nhân tố chính trong quá trình cải cách. Các chính sách cải cách chính trị hiện nay của chế độ quân chủ là đưa ra những chính sách mở rộng hơn những chính sách đã thực hiện thành công trong lịch sử kể từ khi độc lập, lần lượt từ những cải cách xã hội của Hassan II, tiếp đó là Mohammed VI đề tiến tới một xã hội dân chủ hơn.

Bước sang giai đoạn 1996 - 2006, một loạt các cải cách trong nhiều lĩnh vực đã được thực hiện ở Morocco. Trước tiên, trong bộ máy tư pháp thực hiện mục tiêu của nền độc lập, hiện đại hoá và củng cố giá trị đạo đức của pháp luật. Tuy nhiên, nền độc lập này tiếp tục chịu nhiều sự can thiệp của chế độ quân chủ đang ngự trị trên đất nước này. Quy chế bầu cử cũng đã được cải cách, mở rộng quy mô, độ tuổi, giới tính. Trong giáo dục, thực hiện tuyên bố về giáo dục và đào tạo, đã cho phép và mở rộng sự phổ cập giáo dục, mọi người dân đều được đến trường, mở rộng đào tạo nghề, phát triển nguồn nhân lực dồi dào cho đất nước. Phụ nữ tiếp tục được trau dồi những kiến thức nhằm vừa cân bằng vừa đan xen tính hiện đại và truyền thống. Tuy nhiên, việc cải cách các điều kiện sống và các điều kiện tham gia các hoạt động xã hội của phụ nữ Morocco là một vấn đề tương đối khó khăn, cần nhiều nỗ lực và thời gian.

Tóm lại, tiến trình tự do hoá chính trị đã trải qua 50 năm kể từ khi giành độc lập từ tay người Pháp, chính quyền Morocco đã có một sự thay đổi sâu sắc theo thời gian, từ một nền quân chủ chuyên chế và cho tới nay là một nền quân chủ lập hiến, sự thay đổi này đã phản ánh thực trạng thay đổi của hệ tư tưởng chính trị Morocco. Trong thời kỳ hiện đại hoá và khi

chủ nghĩa dân tộc ủng hộ pháp luật chính thống của chính quyền Hassan II, tự do hoá và toàn cầu hoá cũng như pháp luật quốc tế đã buộc Quốc vương Mohammed VI và các đảng cầm quyền phải đàm phán với các tổ chức chính trị hoạt động vì đông đảo nhân dân. Như vậy, trong khi suốt giai đoạn 1960 - 1970 quốc vương luôn duy trì luật độc đoán, thì hiện nay phần lớn các nhân tố chính trị được cạnh tranh vì sự ảnh hưởng của mình, mặc dù vẫn trong khuôn khổ luật lệ của một vương quốc⁶. Quốc vương quan tâm hơn vào việc khuyến khích xây dựng một trật tự xã hội do giai cấp tư sản trung kiên thống trị. Hiện nay, những người tham gia chính trị muốn kiểm soát tiến trình tự do hoá chính trị và thị trường, một mặt để bảo vệ lợi ích kinh tế trong môi trường cạnh tranh quốc tế đang gia tăng và những ảnh hưởng của các thể chế, chính phủ nước ngoài tới toàn bộ chính sách trong nước. Mặt khác, họ cũng muốn tạo sự ảnh hưởng của mình trong hệ thống chính trị Morocco, mặc dù chế độ quân chủ vẫn tồn tại như một cơ chế lịch sử.

Những nỗ lực cải cách của quốc vương cũng như chính phủ Morocco trong thời gian qua, đã phần nào đáp ứng được nhu cầu của người dân trên vương quốc này về cải cách dân chủ, phát triển kinh tế và công bằng xã hội. Tuy nhiên, để đạt được những chỉ số phát triển và sự ổn định chính trị, Morocco cần nỗ lực hơn nữa nhằm thoát ra khỏi đói nghèo, trong đó vai trò của nhà nước quân chủ cần được đặc biệt phát huy để phù hợp với điều kiện đất nước và xu thế phát triển của nhân loại.

2- Vương quốc Lesotho

Vương quốc Lesotho nằm ở miền Nam châu Phi, toàn lãnh thổ nằm gọn trong lòng nước Cộng hoà Nam Phi, với diện tích 30.000 km², dân số năm 2007 khoảng hơn 2 triệu người⁷. Lãnh thổ Lesotho được chia thành 10 tỉnh, mỗi tỉnh có một người quản lý mười khu, mỗi khu được đứng đầu bởi một người quản trị khu. Vùng đất Basutoland được đổi tên thành

Vương quốc Lesotho sau khi giành được độc lập từ tay người Anh vào năm 1966. Từ đó đến nay, Lesotho thực hiện thể chế quân chủ lập hiến lưỡng viện, bầu cử 5 năm một lần. Đứng đầu nhà nước là quốc vương, quốc vương chỉ là hình thức, không có quyền điều hành đất nước; đứng đầu chính phủ là thủ tướng, quyền lực tập trung vào tay thủ tướng.

Từ khi độc lập đến nay, Lesotho đã trải qua nhiều giai đoạn, mỗi giai đoạn đánh dấu sự thay đổi về chế độ chính trị:

Những năm đầu giành được độc lập, Lesotho là một nước dân chủ với sự trị vì của Quốc vương Moshoeshoe II. Bước sang giai đoạn 1970 – 1986, nền dân chủ bị co hẹp lại bởi một số sự kiện xảy ra. Trước tiên là sự kiện có một số vi phạm trong cuộc bầu cử năm 1972, thủ tướng Leabua Jonathan đã huy bỏ kết quả của cuộc bầu cử và tuyên bố đất nước đang trong tình trạng khẩn cấp, đình chỉ hiến pháp, giải tán nghị viện. Năm 1973, nghị viện được chỉ định thành lập và lực lượng của thủ tướng Jonathan giành thế áp đảo. Sự chống lại chính phủ Jonathan cá trong lẫn ngoài khiến cho chính phủ này phải kết hợp việc tạo sức mạnh và sự rối loạn trong nước, rốt cuộc dẫn đến sự tiếp quản của quân đội vào năm 1986 cho đến năm 1993 mới kết thúc. Như vậy, trong giai đoạn 1986 - 1993, Lesotho bị cai trị theo nguyên tắc quân sự.

Một chính phủ quân sự do Justin Lekhanya điều hành thực hiện sự cai trị Lesotho cùng với quốc vương và một nội các dân sự được quốc vương chỉ định. Như vậy, mặc dù về mặt hình thức chính phủ quân đội đã chuyển giao quyền lực cho quốc vương và trong sự điều hành đất nước cũng có một nội các dân sự (đại diện cho dân), nhưng thực tế mọi quyền điều hành đều thuộc chính phủ quân sự.

Bước sang giai đoạn 1993 – 1998, Lesotho bắt đầu quay trở lại chế độ dân chủ với hiến pháp năm 1993⁸. Cuộc bầu cử đa đảng diễn ra với chiến thắng của Đảng Đại hội Basotho

(Basotho Congress Party - BCP) và thủ tướng Ntsu Mokhehle với 65 ghế trong quốc hội. Bước sang năm 1997, một số căng thẳng trong giới lãnh đạo BCP gây ra một số rạn nứt, thủ tướng Mokhehle huỷ bỏ BCP và thành lập Đại hội Dân chủ Lesotho (LCD) với 2/3 thành viên nghị viện. Cuộc bầu cử đã diễn ra với chiến thắng của LCD giành 79 ghế và phó thủ tướng Pakalitha Mosisili trở thành thủ tướng.

Như vậy, trong hai thập kỷ đầu tiên sau độc lập, Đảng Dân tộc Basuto lãnh đạo đất nước. Chính phủ lập hiến được được khôi phục năm 1993 sau 7 năm thực hiện theo nguyên tắc quân sự. Năm 1998, sự phản đối mạnh mẽ và một cuộc nổi dậy vũ trang đã kéo theo một cuộc bầu cử với nhiều bất đồng, sau đó đã có sự can thiệp tàn bạo của lực lượng quân sự Botswana và Nam Phi dưới sự bảo hộ của Cộng đồng Phát triển miền Nam châu Phi (SADC), tiếp theo là việc phục hồi các cải cách hiến pháp liên quan đến ổn định chính trị và cuộc bầu cử quốc hội mang tính hoà bình đã được diễn ra vào năm 2002⁹.

Về mặt thể chế, Lesotho thực hiện thể chế quân chủ lập hiến lưỡng viện. Bộ máy của nhà nước bao gồm: *Cơ quan lập pháp*: Thượng viện (33 thành viên, trong đó 22 thành viên theo nguyên tắc cha truyền con nối, 11 thành viên do quốc vương chỉ định), Hạ viện: (120 thành viên được bầu thông qua bỏ phiếu trực tiếp và chế độ bầu cử theo tỷ lệ); *Cơ quan hành pháp*: gồm có nội các (thủ tướng và các bộ trưởng), các bộ ngành của chính phủ, Ban thư ký của chính phủ; *Cơ quan tư pháp*: gồm có Tòa phúc thẩm, Tòa án tối cao và Tòa án hành chính địa phương. Hiến pháp bảo vệ quyền tự do cơ bản của công dân, bao gồm tự do ngôn luận, tự do liên kết, tự do ấn phẩm, tự do hội họp một cách hoà bình và tự do tôn giáo¹⁰.

Nhìn một cách so sánh, Lesotho là một nhà nước quân chủ lập hiến ổn định, ít biến động chính trị, nghị viện bầu 5 năm 1 lần theo nguyên tắc dân chủ. Nhà nước quân chủ đã và

đang nỗ lực vì sự phát triển của vương quốc. Trong *Tầm nhìn Lesotho 2020*, chính phủ đã nhấn mạnh: Vào năm 2020 Lesotho sẽ đạt được nền dân chủ ổn định, thống nhất và hòa bình với các nước láng giềng, có nguồn nhân lực dồi dào, kinh tế vững mạnh, môi trường và công nghệ phát triển mạnh. Để đạt được điều này, Lesotho cũng phải nỗ lực vượt qua những thách thức như: thực hiện việc trao quyền lập pháp để thực hiện chức năng giám sát; cải thiện bộ máy tư pháp để giải quyết sự trì trệ trong hệ thống tư pháp; cung cấp dịch vụ công cộng cho ngành dịch vụ và trách nhiệm giải trình. Một đất nước dân chủ với quốc vương đứng đầu nhà nước, thủ tướng đứng đầu chính phủ và các cơ cấu quản lý địa phương, bên cạnh đó, sự cai trị ở Lesotho đã được củng cố bởi hệ thống cho phép nhiều chính đảng tham gia trong nghị viện, khuyến khích sự quản lý hiệu quả của chính phủ và quyền tự do trong các phương tiện truyền thông. Nói một cách ngắn gọn hơn: Mục tiêu trở thành một dân tộc thống nhất vào năm 2020 gắn liền với vai trò của chế độ quân chủ là thống nhất dân tộc.

3-Vương quốc Swaziland:

Nằm ở phía nam châu Phi với diện tích: 17.365 km², dân số năm 2007 khoảng 01 triệu người. Swaziland là nước nhỏ nhất miền Nam châu Phi, nhỏ thứ tư ở châu Phi (sau Mauritius, Cape Verde và Gambia). Về mặt hành chính, lãnh thổ Swaziland được chia thành 4 khu vực chính (mỗi khu vực có một người phụ trách do quốc vương chỉ định) với 55 vùng phụ và 366 thủ lĩnh¹¹.

Là một nhà nước quân chủ nhưng có ban hành hiến pháp nên Swaziland được gọi là nhà nước quân chủ lập hiến, tuy nhiên, do quyền hành pháp, lập pháp và tư pháp đều tập trung trong tay quốc vương nên về bản chất Swaziland vẫn là nhà nước quân chủ chuyên chế. Quốc vương Sobuza II ngự trị triều đại quân chủ lâu nhất trên thế giới, từ năm 1921 cho đến năm 1986 khi con trai của Sobuza II là

Mswati III tròn 18 tuổi lên nối ngôi và trị vì Swaziland cho đến ngày nay¹².

Hơn 30 năm kể từ khi độc lập, Swaziland không có bản hiến pháp nào, sau nhiều lần thực hiện cải cách, ngày 26 tháng 7 năm 2005, Quốc vương Mswati III đã phê chuẩn hiến pháp Swaziland. Đây là hiến pháp đầu tiên trong hơn 30 năm qua của Swaziland. Bản hiến pháp bắt đầu có hiệu lực từ ngày 8 tháng 2 năm 2006. Cơ cấu Nhà nước bao gồm các cơ quan: *Hành pháp* - quốc vương (đứng đầu nhà nước), thủ tướng (đứng đầu nội các), nội các (do vua chỉ định thông qua sự giới thiệu của thủ tướng). *Lập pháp* - Nghị viện gồm có Hạ viện (65 thành viên, trong đó 55 thành viên do bầu cử, 10 thành viên do quốc vương chỉ định) và Thượng viện (30 thành viên, trong đó 10 thành viên do Hạ viện chỉ định và 20 thành viên do quốc vương chỉ định)¹³. *Tư pháp* - hệ thống tòa án song song, gồm có tòa án truyền thống và một hệ thống tòa án La Mã - Hà Lan (Roman - Dutch). Theo luật và phong tục của người Xoadi, quốc vương nắm quyền tối cao về hành pháp, lập pháp và tư pháp. Tuy nhiên, trong thực tiễn nói chung, quyền lực của Quốc vương được ủy thác thông qua một hệ thống song song: hiện đại (những phần chính được ấn định theo pháp luật, giống như nội các) và truyền thống (giảm bớt cơ cấu chính quyền truyền thống theo nghi thức). Ở Swaziland, thủ tướng và nội các hoạt động theo sự điều hành của quốc vương. Quốc vương phải phê chuẩn luật pháp thông qua cơ quan lập pháp trước khi trở thành luật. Swaziland không có chính đảng nào, chế độ chính trị của Swaziland là sự pha trộn của chế độ quân chủ chuyên chế và chế độ quân chủ lập hiến.

Để tiến hành cải cách hiến pháp, hai hội đồng tư vấn do các anh em trai Quốc vương Mswati III đứng đầu được thành lập để đi trưng cầu dân ý người Xoadi về các vấn đề hiến pháp. Đồng thời, năm 1996 Quốc vương đã thiết lập Hội đồng xét lại hiến pháp

(Constitutional Review Commission - CRC) và các giai đoạn thực hiện vẫn theo quan điểm của hoàng gia từ năm 1959. Chức chủ tịch Hội đồng được trao cho hoàng tử Mangaliso Dlamini (một chuyên gia luật và là em trai của Quốc vương Mswati III). Tuy nhiên, tháng 2 năm 2001 (4 tháng trước khi CRC hoàn thành việc xét duyệt bản thảo hiến pháp), hầu hết các tổ chức nhân quyền và ủng hộ dân chủ trong vương quốc đã bác bỏ các giai đoạn thực hiện và tiến hành sửa đổi dự thảo hiến pháp. Vì vậy, Quốc vương Mswati III đã phải chỉ định một Ủy ban soạn thảo hiến pháp mới. Đến ngày 31 tháng 5 năm 2003 dự thảo mới đã được đưa ra để bàn luận, song nó đã bị các tổ chức xã hội dân sự ở Swaziland chỉ trích mạnh mẽ¹⁴. Bởi vì dự thảo hiến pháp mới vẫn khẳng định quyền lực nằm hoàn toàn trong tay chế độ quân chủ, vẫn cố gắng để duy trì những nguyên tắc mang tính hoàng gia (chế độ quân chủ chuyên chế cuối cùng của châu Phi cận Sahara). Như một hệ quả, yêu cầu về vai trò thống trị của chế độ quân chủ trong nền chính trị Swaziland về cơ bản vẫn là một dấu hỏi đối với người dân. Phản đối lại bản dự thảo hiến pháp này, hai tổ chức chính trị lớn nhất Swaziland là Phong trào Dân chủ Thống nhất Nhân dân (People's United Democratic Movement - PUDEMO) và Đại hội Giải phóng Dân tộc Ngwane (Ngwane National Liberatory Congress - NNLC) cùng với các liên minh lao động đã không thừa nhận bản dự thảo hiến pháp năm 2004 trong Tòa án dân sự tối cao của Swaziland. Tuy nhiên, vào tháng 3 năm 2005, dự thảo hiến pháp này vẫn được thông qua.

Hiến pháp được xây dựng trên cơ sở các thành viên của Hội đồng đã tham khảo ý kiến của các chuyên gia xã hội và luật pháp, đồng thời đã nghiên cứu thể chế quân chủ nghị viện của Anh. Bản hiến pháp được coi như "*một hệ thống lập hiến mới cho Swaziland*", nhưng thực ra nó vẫn không làm thay đổi nền tảng cơ bản của chính thể quân chủ hiện hành: Quốc vương Xoadi vẫn là người đứng đầu cơ quan

hành pháp và chịu trách nhiệm chỉ định thủ tướng, nội các, những người lãnh đạo và thẩm phán¹⁵. Hơn nữa, không có một văn bản nào có thể trở thành luật nếu không có sự phê chuẩn của quốc vương. Bản hiến pháp mới cũng cho phép quốc vương chỉ định 20 thành viên trong 30 thành viên của Thượng viện, 10 thành viên trong 65 thành viên Hạ viện. Quốc vương vẫn đứng đầu quân đội, lực lượng cảnh sát và hệ thống nhà tù. Điều thể hiện sự độc đoán của chế độ quân chủ Swaziland trong bản hiến pháp này chính là việc bỏ qua các chính đảng, trong khi đó nội dung "tự do hội họp và liên kết" lại được cam đoan trong chương 4 của hiến pháp này.

Khác với Lesotho, tình hình chính trị của Swaziland vô cùng bất ổn và căng thẳng, đó là hậu quả của sự đấu tranh đòi dân chủ giữa các lực lượng tiền bộ và chế độ quân chủ. Mặc dù hoạt động của chính đảng đã bị cấm từ năm 1973 và chế độ quân chủ vẫn tiếp tục thống trị đất nước với một bàn tay thép nhưng điều đó đã không hề làm nản lòng các lực lượng tiền bộ như: Đại hội Giải phóng Dân tộc Ngwane (NNLC), Phong trào Dân chủ Thống nhất Nhân dân (PUDEMO) và Đại hội Thanh niên Swaziland (Swaziland Youth Congress). Ba lực lượng này thống nhất trong một mặt trận chung được gọi là Liên minh Dân chủ Swaziland (the Swaziland Democratic Alliance - SDA). SDA đã đưa ra sự chỉ trích hệ thống chính trị hiện nay, một hệ thống được biện hộ bằng một chế độ quân chủ lập hiến. Thêm nữa, sự kêu gọi cải cách chính trị đang gia tăng trong các tổ chức bảo thủ như: Nhóm văn hóa *Sive Siyinqaba Sibahle Sinje* và Liên đoàn Lao động Swaziland (the Swaziland Federation of Labour - SFL)... các phong trào chính trị bí mật vẫn tăng lên như để thách thức phủ Swaziland. Sau khi chế độ Apatheid ở Nam Phi sụp đổ, các phong trào này đã giành được sự tin cậy của đông đảo tầng lớp nhân dân, đặc biệt là tầng lớp lao động. Hơn thế, các

phong trào này còn nhận được sự khuyến khích của cộng đồng quốc tế, đặc biệt là Mỹ. Những dấu hiệu này cho thấy Swaziland có một cơ hội tốt và công bằng trong việc tạo nên sự chuyển giao sang chế độ dân chủ và đạt được tỷ lệ tăng trưởng kinh tế ổn định. Nền kinh tế Swaziland được đa dạng hóa ở một mức độ vừa phải bởi nó có một hàng rào bao quanh là giai cấp tư sản dân tộc đa chủng tộc đã được thuê trong các doanh nghiệp sản xuất, giai cấp này có thể tích lũy vốn một cách độc lập và từng bước nắm lấy sự quản lý nhà nước. Tất cả điều đó có thể thực hiện một cách dễ dàng nếu như nhà nước quân chủ đứng sang một bên. Tuy nhiên, chế độ quân chủ vẫn là quả đấm thép giáng xuống mọi tầng lớp Swaziland, khiến cho các cuộc đình công của công nhân diễn ra khắp nơi trên quy mô quốc gia, dẫn đến sự bất ổn chính trị ngày càng tăng.

Với sự ra đời của bản hiến pháp năm 2005, người ta hy vọng rằng chế độ quân chủ sẽ đáp ứng được một phần nào đó vấn đề cải cách dân chủ cho người dân, tuy nhiên vai trò của chế độ quân chủ một lần nữa lại được củng cố hơn, khiến cho các phong trào đòi dân chủ lại tăng lên, sự bất ổn chính trị luôn tồn tại trên vương quốc này. Mới đây, nhà lãnh đạo đối lập của Swaziland, Masuku Mario đã một lần nữa phê phán chế độ của Quốc vương Mswati III, ông yêu cầu phải có sự biến đổi của tổng thể xã hội, ông cho rằng hệ thống chính trị của chính phủ hoàng gia thực sự chưa bao giờ được cải cách cho nên những tia hy vọng về chế độ dân chủ chỉ loé lên rồi lại tắt đi. Các ý kiến khác cho rằng mặc dù chế độ quân chủ là một thể chế chính trị truyền thống của châu Phi, người châu Phi coi trọng những nhà lãnh đạo truyền thống của họ, nhưng quốc vương cũng cần phải thực hiện nhiều cải cách dân chủ, bởi lẽ quốc vương cần phải nhận ra rằng cuộc sống đang thay đổi quyết liệt và không thể áp dụng những nguyên tắc của chế độ quân chủ để đàn áp những ý tưởng mới của con người; như vậy có nghĩa là quốc vương đang ức chế sự tiến

triển trong một nước đang phát triển. Mong muốn của người dân Swaziland hiện nay là được tham gia vào những cuộc bầu cử tự do và công bằng. Để làm được điều này, chính phủ Swaziland cần phải thực hiện:

- Các cuộc tranh luận của cử tri đa đảng phải được tự do trên cơ sở các tiêu chuẩn và nguyên tắc được ủng hộ rộng rãi
- Đảm bảo có một Hội đồng bầu cử độc lập và tự do
- Đảm bảo tất cả các tổ chức và chính đảng đều có thể hành động theo quan điểm của họ một cách tự do, và điều này cần được nhận thức và thông qua các phương tiện truyền thông, hệ thống tòa án và những cơ quan khác một cách đầy đủ
- Đảm bảo tất cả các ứng cử viên có thể truy cập thông tin của mình tới mọi cơ quan; cảnh sát phải bảo vệ mọi người như nhau, không được đóng vai trò là một lực lượng phán quyết riêng của chế độ

Cho dù là cha truyền con nối hay được chỉ định thì chế độ quân chủ chuyên chế luôn có quyền lực tuyệt đối, mặc dù nhà vua có thể chỉ định một thủ tướng và các thành viên của "chính phủ" để họ hoạt động như là những người cố vấn và ủng hộ những sắc lệnh của chế độ quân chủ. Các nước láng giềng của Swaziland đã có sự thay đổi lớn lao để đạt được sự dân chủ. Hơn một thập kỷ trước đây, Nam Phi đã lật đổ chế độ Apartheid, mở ra một kỷ nguyên mới cho toàn dân Nam Phi. Namibia cũng đã giành được độc lập và hoà bình trở nên vững chắc hơn với sự hợp tác với Mozambique. Tuy nhiên, Quốc vương Mswati III của Swaziland vẫn không có dấu hiệu nào từ bỏ sự kiểm soát và nắm giữ quyền lực để thành lập một chế độ nghị viện bầu cử dân chủ. Mặc dù hiến pháp năm 2005 được đưa vào sử dụng, nhưng những điều khoản của nó lại tập trung bảo vệ chế độ quân chủ của Quốc vương Mswati III quá mạnh, đến

mức đất nước chỉ có thể tồn tại một chế độ quân chủ chuyên chế mà thôi.

4. Kết luận

Như vậy, qua ba mô hình nhà nước quân chủ còn lại ở châu Phi có thể đưa ra một số nhận xét như sau:

Đối với Vương quốc Lesotho, đây là một nhà nước quân chủ lập hiến ổn định, ít biến động chính trị, nghị viện bầu 5 năm 1 lần theo nguyên tắc dân chủ. Nhà nước quân chủ đã và đang nỗ lực vì sự phát triển của vương quốc. Trong *Tầm nhìn Lesotho 2020*, chính phủ đã nhấn mạnh: Vào năm 2020 Lesotho sẽ đạt được nền dân chủ ổn định, thống nhất và hòa bình với các nước láng giềng, có nguồn nhân lực dồi dào, kinh tế vững mạnh, môi trường và công nghệ phát triển mạnh. Để đạt được điều này, Lesotho cũng phải nỗ lực vượt qua những thách thức như: thực hiện việc trao quyền lập pháp để thực hiện chức năng giám sát; cải thiện bộ máy tư pháp để giải quyết sự trì trệ trong hệ thống tư pháp; cung cấp dịch vụ công cộng cho ngành dịch vụ và trách nhiệm giai trình. Một đất nước dân chủ với quốc vương đứng đầu nhà nước, thu tướng đứng đầu chính phủ và các cơ cấu quản lý địa phương, bên cạnh đó, sự cai trị ở Lesotho đã được củng cố bởi hệ thống được thông qua cho phép nhiều chính đảng được tham gia trong nghị viện, khuyến khích sự quản lý hiệu quả của chính phủ và quyền tự do trong các phương tiện truyền thông. Nói một cách ngắn gọn hơn: Mục tiêu trở thành một dân tộc thống nhất vào năm 2020 gắn liền với vai trò của chế độ quân chủ là thống nhất dân tộc.

Trong khi đó, tiến trình tự do hoá chính trị đã trải qua 50 năm kể từ khi giành độc lập từ tay người Pháp, chính quyền Morocco đã có một sự thay đổi sâu sắc theo thời gian, từ một nền quân chủ chuyên chế và cho tới nay là một nền quân chủ lập hiến, sự thay đổi này đã phản ánh thực trạng thay đổi của hệ tư tưởng chính

trị Morocco. Trong thời kỳ hiện đại hoá và khi chủ nghĩa dân tộc ủng hộ pháp luật chính thống của chính quyền Hassan II. tự do hoá và toàn cầu hoá cũng như pháp luật quốc tế đã buộc Quốc vương Mohammed VI và các đảng cầm quyền phải đàm phán với các tổ chức chính trị hoạt động vì đông đảo nhân dân. Và như vậy, trong khi suốt giai đoạn 1960 - 1970 quốc vương luôn duy trì luật độc đoán, thì hiện nay phần lớn các nhân tố chính trị được cạnh tranh vì sự anh hưởng của mình, mặc dù vẫn trong khuôn khổ luật lệ của một vương quốc [(1)]. Quốc vương quan tâm hơn vào việc khuyến khích xây dựng một trật tự xã hội do giai cấp tư sản trung kiên thống trị. Hiện nay, những người tham gia chính trị muốn kiểm soát tiến trình tự do hoá chính trị và thị trường, một mặt để bảo vệ lợi ích kinh tế trong môi trường mà ở đó có sự cạnh tranh quốc tế đang gia tăng và những ảnh hưởng của các thể chế, chính phủ nước ngoài tới toàn bộ chính sách trong nước. Mặt khác, họ cũng muốn tạo sự ảnh hưởng của mình trong hệ thống chính trị Morocco, mặc dù chế độ quân chủ vẫn tồn tại như một cơ chế lịch sử.

Những nỗ lực cải cách của quốc vương cũng như chính phủ Morocco trong thời gian qua, đã phần nào đáp ứng được nhu cầu của người dân trên vương quốc này về cải cách dân chủ, phát triển kinh tế và công bằng xã hội. Tuy nhiên, để đạt được những chỉ số phát triển và sự ổn định chính trị, Morocco cần nỗ lực hơn nữa nhằm thoát ra khỏi đói nghèo, trong đó vai trò của nhà nước quân chủ cần được đặc biệt phát huy để phù hợp với điều kiện đất nước và xu thế phát triển của nhân loại.

Chú thích:

¹ Morocco Monarchy, <http://www.en.Wikipedia>
² The Moroccan Monarchy, <http://www.royalty.nu>
³ Morocco 's Election in 9/2007
⁴ Adam Wolfe (2007): "Morocco: democracy, Islam, monarchy", <http://www.Isn.ethz.ch>

⁵ Adam Wolfe (2007): "Morocco: democracy, Islam, monarchy", <http://www.Isn.ethz.ch>

⁶ Shana Cohen, Larabi Jaidi (2006), *Morocco Globalization & It's Consequences*, Routledge. 2006

⁷ The Moroccan Monarchy, <http://www.royalty.nu>

⁸ <http://www.Lesotho.gov.ls>

⁹ <http://www.Lesotho.gov.ls>

¹⁰ Lesotho, <http://www.Infolease.com>

¹¹ Swaziland, <http://www.Visitswazi.com>

¹² Swaziland, <http://www.Visitswazi.com>

¹³ www.state.gov

¹⁴ Swaziland, <http://www.Visitswazi.com>

¹⁵ Swaziland, <http://www.Visitswazi.com>

Tài liệu tham khảo

1. <http://www.state.gov>
2. Morocco Monarchy. <http://www.en.Wikipedia>
3. Morocco Monarchy, <http://www.en.Wikipedia>
4. Reform in Morocco (1996 - 2007), <http://www.Arab-reform.net>
5. Reform in Morocco (1996-2007), <http://www.Arab-reform.net>
6. <http://www.Lesotho.gov.ls>
7. <http://www.lesotho.gov.ls>
8. Lesotho, <http://www.Infolease.com>
9. Shana Cohen, Larabi Jaidi (2006), *Morocco Globalization & It's Consequences*, Routledge
10. Center of Strategics and International Studies (2007), *Arab reform and Foreign Aid: The Lessons from Morocco*
11. Adam Wolfe (2007), *Morocco: democracy, Islam, monarchy*, <http://www.Isn.ethz.ch>
12. The Moroccan Monarchy, <http://www.royalty.nu>
13. Lesotho Politics, <http://www.lesotho.blogspot.com>
14. LesothoPolitics, <http://www.iss.co.za>